СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ

„Димитър А. Ценов" - Свищов

KreativEU
Knowledge & Creativity European University

Международна научно-практическа конференция

90 години дарителство, знание, иновации и устойчиво развитие в СА „Д. А. Ценов" – Свищов

Том I

5-7 ноември 2026 г.

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ

90 ГОДИНИ ДАРИТЕЛСТВО, ЗНАНИЕ, ИНОВАЦИИ И УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ В СА „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

Свищов, 5-7 ноември 2026 г.

Посветена на 90 години от създаването на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“

Сборник с доклади

ТОМ I

Международната научно-практическа конференция е организирана при изпълнение на Административен договор № КП-06-МНФ/23 от 18.08.2026 г. (BNSF-1.010-0023-C01) на Фонд „Научни изследвания“ при МОН по Процедура за подкрепа на международни научни форуми, провеждани в Република България

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2026

ПРОГРАМЕН КОМИТЕТ
Доц. д-р Марин Маринов
Ректор на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ – председател
Проф. д-р Красимир Шишманов
Проф. д. н. Божидар Божинов
Проф. д-р Любчо Варамезов
Доц. д-р Маргарита Шопова
Доц. д-р Ваня Григорова
Доц. д-р Румен Ерусалимов
Доц. д-р Пламен Йорданов
Доц. д-р Драгомир Илиев
Доц. д-р Иван Марчевски
Доц. д-р Ирена Емилова
Доц. д-р Сергей Найденов
Доц. д-р Катя Личева
Проф. д-р Пенка Шишманова
Доц. д-р Елена Йорданова
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Пепа Стойкова
Доц. д-р Михаил Чиприянов
Доц. д-р Любка Илиева
Доц. д-р Теодора Филипова
Ст. преп. Елка Узунова
Ст. преп. д-р Радослав Николов

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ
Доц. д-р Здравко Любенов – *председател*
Проф. д-р Светослав Илийчовски
Проф. д-р Атанас Атанасов
Доц. д-р Галина Чиприянова
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Красимира Славева
Гл. ас. д-р Асен Божиков
Ст. преп. д-р Венцислав Диков

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ
Проф. д-р Атанас Атанасов – *председател*
Проф. д-р Светослав Илийчовски
Проф. д-р Красимир Шишманов
Доц. д-р Искра Пантелеева
Доц. д-р Танер Исмаилов
Доц. д-р Здравко Любенов
Доц. д-р Галя Иванова-Кузманова
Доц. д-р Ирена Емилова
Доц. д-р Христо Сирашки
Доц. д-р Елена Йорданова
Доц. д-р Любка Илиева
Доц. д-р Валентин Милинов
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Венцислав Василев
Доц. д-р Зорница Петкова

Публикуваните материали са рецензирани по метода на двойно сляпо рецензиране. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете. Фонд „Научни изследвания“ не носи отговорност за съдържанието на докладите, представени на научния форум, както и за съдържанието на рекламните и други материали за него.

ISBN 978-954-23-2686-1 (print)
ISBN 978-954-23-2687-8 (online)

D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS – SVISHTOV

INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

90 YEARS OF CHARITY, KNOWLEDGE, INNOVATION AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS - SVISHTOV

Svishtov, 5th - 7th November 2026

Dedicated to the 90th anniversary since the establishment of D. A. Tsenov Academy of Economics

Conference Proceedings

VOLUME I

The International Scientific and Practical Conference was organized in the implementation of Administrative Contract № КП-06-МНФ/23 of August 18, 2026 (BNSF-1.010-0023-C01), awarded by the Bulgarian National Science Fund at the Ministry of Education and Science under the Procedure for Support of International Scientific Forums Held in the Republic of Bulgaria

Tsenov Academic Publishing House
Svishtov
2026

PROGRAM COMMITTEE
Assoc. Prof. Marin Marinov, PhD
Rector of D. A. Tsenov Academy of Economics
Prof. Krasimir Shishmanov, PhD
Prof. Bozhidar Bozhinov, PhD
Prof. Lyubcho Varamezov, PhD
Assoc. Prof. Margarita Shopova, PhD
Assoc. Prof. Vanya Grigorova, PhD
Assoc. Prof. Rumen Jerusalemov, PhD
Assoc. Prof. Plamen Yordanov, PhD
Assoc. Prof. Dragomir Iliev, PhD
Assoc. Prof. Ivan Marchevski, PhD
Assoc. Prof. Irena Emilova, PhD
Assoc. Prof. Sergey Naydenov, PhD
Assoc. Prof. Katya Licheva, PhD
Prof. Penka Shishmanova, PhD
Assoc. Prof. Elena Yordanova, PhD
Assoc. Prof. Plamen Petkov, PhD
Assoc. Prof. Pepa Stoykova, PhD
Assoc. Prof. Mihail Chipriyanov, PhD
Assoc. Prof. Lyubka Ilieva, PhD
Assoc. Prof. Teodora Filipova, PhD
Senior Lecturer Elka Uzunova
Senior Lecturer Radoslav Nikolov, PhD

ORGANIZING COMMITTEE
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov. PhD, Chairman
Prof. Svetoslav Iliychovski, PhD
Prof. Atanas Atanasov, PhD
Assoc. Prof. Galina Chipriyanova, PhD
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, PhD
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, PhD
Ch. Assist. Prof. Asen Bozhikov, PhD
Sen. Lect. Ventsislav Dikov

EDITORIAL BOARD
Prof. Atanas Atanasov, PhD – Chair
Prof. Svetoslav Iliychovski, PhD
Assoc. Prof. Iskra Panteleeva, PhD
Prof. Krasimir Shishmanov, PhD
Assoc. Prof. Taner Ismailov, PhD
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov, PhD
Assoc. Prof. Galya Ivanova-Kuzmanova, PhD
Assoc. Prof. Irena Emilova, PhD
Assoc. Prof. Hristo Sirashki, PhD
Assoc. Prof. Elena Yordanova, PhD
Assoc. Prof. Lyubka Ilieva, PhD
Assoc. Prof. Valentin Milinov, PhD
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, PhD
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, PhD
Assoc. Prof. Ventsislav Vasilev, PhD
Assoc. Prof. Zornitsa Petkova, PhD

The published materials have been peer-reviewed using the double-blind review method. The authors are solely responsible for the content of the materials, the opinions expressed, the data used, the cited sources, and the linguistic formatting of the texts. The Bulgarian National Science Fund bears no responsibility for the content of the papers presented at the scientific forum, nor for the content of its promotional or other materials.

ISBN 978-954-23-2686-1 (print)
ISBN 978-954-23-2687-8 (online)

СЪДЪРЖАНИЕ

ТОМ I
ПЛЕНАРНИ ДОКЛАДИ

ЗНАНИЕ, ИНОВАЦИИ И УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ В СЪВРЕМЕННОТО ВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ – ПРОБЛЕМИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
Проф. д.н Божидар Божинов 9

PREPARING FUTURE PROFESSIONALS IN BUSINESS SCIENCES FOR THE AI ERA: COMPETENCIES AND CURRICULAR CHALLENGES
Prof., Célio Gonçalo Cardoso Marques, PhD, Senior Technician, MSc, Ana Catarina Gomes Almeida 27

INVESTIGATING GRANGER CAUSALITY BETWEEN GDP-RELATED INDICATORS: EVIDENCE FROM BULGARIA AND ROMANIA
Professor, Alexandru-Lucian Manole, PhD., Professor, Cristian-Marian Barbu, PhD. 43

ФИНАНСИ, ИКОНОМИКС, ЗАСТРАХОВАНЕ И ОСИГУРЯВАНЕ

АНАЛИЗ НА ЦЕНОВИЯ ТРЕНД НА БЪЛГАРСКИТЕ БОРСОВО ТЪРГУВАНИ ТУРИСТИЧЕСКИ ДРУЖЕСТВА, СЛЕД COVID И ПРИ ВОЙНАТА В УКРАЙНА
Проф. д-р Стефан Симеонов, Алексей Гудев, докторант 57

LEASING AS STRATEGIC FINANCING TOOL
Prof. Tatjana Spaseska, PhD, Emilija Gjorgjioska, Aneta Risteska-Jankuloska 64

ФИНАНСОВАТА ГРАМОТНОСТ КАТО ФАКТОР ЗА ПРЕОДОЛЯВАНЕ НА ЕНЕРГИЙНАТА БЕДНОСТ И ПРЕХОДА КЪМ НИСКОВЪГЛЕРОДНО ОТОПЛЕНИЕ
Доц. д-р Александрина Александрова 73

РАЗВИТИЕ И ДИФЕРЕНЦИАЦИЯ НА ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ПАЗАРИ НА БАЛКАНИТЕ: СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ ЗА ПЕРИОДА 2015–2024 Г.
Доц. д-р Венцислав Василев 80

ФИНАНСОВ КОНТРОЛИНГ И БИЗНЕС ОРГАНИЗАЦИИТЕ
Доц. д-р Людмил Кръстев 88

ИКОНОМИЧЕСКА ПРИРОДА НА РАЗХОДИТЕ ВЪВ ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ
Доц. д-р Марин Маринов 93

ГЛОБАЛИЗАЦИЯТА И НЕЙНОТО ВЛИЯНИЕ ВЪРХУ МЕЖДУНАРОДНИТЕ ФИНАНСИ И ИНВЕСТИЦИИТЕ
Доц. д-р Наталия Силичева 102

ПЕРСПЕКТИВИ ПРЕД СИСТЕМАТА ЗА СОЦИАЛНО ПОДПОМАГАНЕ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Николай Нинов 109

ТЕНДЕНЦИИ В ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТТА НА ОСИГУРИТЕЛНИЯ СТАЖ ПРИ МАТЕРИАЛИЗИРАНЕ ПРАВОТО НА ПЕНСИЯ ЗА ОСИГУРИТЕЛЕН СТАЖ И ВЪЗРАСТ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Пламен Йорданов, гл. ас. д-р Маргарита Николова 120

ПОЛОВО-ВЪЗРАСТОВИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ПУБЛИЧНОТО ПЕНСИОННО ОСИГУРЯВАНЕ ПРИ СТАРОСТ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Пламен Йорданов, гл. ас. д-р Маргарита Николова 129

ВЛИЯНИЕ НА ОСНОВНИТЕ ФАКТОРИ ВЪРХУ РЕАЛИЗИРАНИЯ ПРЕМИЕН ПРИХОД ПРИ ЗАСТРАХОВАНЕТО НА СГРАДИ И ДОМАШНО ИМУЩЕСТВО
Доц. д-р Румен Ерусалимов 139

БОНУС-МАЛУС СИСТЕМАТА ПРИ ЗАСТРАХОВКАТА „ГРАЖДАНСКА ОТГОВОРНОСТ НА АВТОМОБИЛИСТИТЕ“ В БЪЛГАРИЯ – ПРОБЛЕМИ И РЕШЕНИЯ
Доц. д-р Румен Ерусалимов, д-р Николай Илиев 147

ФИСКАЛНА ПОЛИТИКА И МАКРОИКОНОМИЧЕСКА СТАБИЛНОСТ В УСЛОВИЯ НА КРИЗА: ЕМПИРИЧНИ ИЗМЕРЕНИЯ ЗА БЪЛГАРИЯ (2019–2022)
Доц. д-р Танер Исмаилов, доц. д-р Махмут Кадир Ишгювен 155

ЖИЗНЕНИЯТ ЦИКЪЛ НА ПОТРЕБИТЕЛИТЕ КАТО ФАКТОР ЗА ДИФЕРЕНЦИАЦИЯ НА ТЪРСЕНЕТО НА ЗАСТРАХОВАТЕЛНИ ПРОДУКТИ
Гл. ас. д-р Анелия Панева 163

ПОТЕНЦИАЛНА РОЛЯ НА ТЕЛЕМАТИЧНИТЕ СИСТЕМИ В ЗАСТРАХОВАНЕТО И ПОДОБРЯВАНЕ НА ПЪТНАТА БЕЗОПАСНОСТ В БЪЛГАРИЯ
Гл. ас. д-р Валентина Нинова 171

СЪСТОЯНИЕ НА ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ ПЕНСИОННИ ФОНДОВЕ В БЪЛГАРИЯ И ВЪЗМОЖНОСТИТЕ ИМ ЗА ИЗПЛАЩАНЕ НА АДЕКВАТНИ ПЕНСИИ ЗА РАННО ПЕНСИОНИРАНЕ
Гл. ас. д-р Йордан Йорданов 179

РОЛЯТА НА ИНФЛАЦИЯТА ВЪРХУ ПОКУПАТЕЛНАТА СПОСОБНОСТ НА ДОМАКИНСТВАТА В БЪЛГАРИЯ
Гл. ас. д-р Петя Василева 188

ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ПАЗАРА НА ТРУДА
Гл. ас. д-р Таня Илиева 195

ВОЛАТИЛНОСТТА КАТО АКТИВ: АНАЛИЗ НА VIX И ETF АЛТЕРНАТИВИ ЗА ИНВЕСТИТОРИТЕ
Гл. ас. д-р Цветан Павлов 201

СТАБИЛНОСТ НА БЪЛГАРСКИЯ БАНКОВ СЕКТОР В УСЛОВИЯТА НА МАКРОИКОНОМИЧЕСКИ ТУБОЛЕНЦИИ И ПОДГОТОВКА ЗА ЧЛЕНСТО В ЕВРОЗОНАТА
Ас. д-р Рая Драгоева 209

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА АДАПТАЦИЯ НА БЪЛГАРСКИЯ ПАЗАР НА ТРУДА КЪМ ИЗКУСТВЕНИЯ ИНТЕЛЕКТ: СРАВНЕНИЕ С ЕС-27
Ас. Велислава Петрова 216

ВЛИЯНИЕТО НА РЕГЛАМЕНТА MICA ВЪРХУ ФИНАНСОВАТА СТАБИЛНОСТ И РИСКОВЕТЕ НА КРИПТО ПАЗАРА В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ
Д-р Габриела Кръстева 224

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РАЗВИТИЕ И УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ ОРГАНИЗАЦИОННАТА РАМКА НА ПЕНСИИТЕ ЗА ОСИГУРИТЕЛЕН СТАЖ И ВЪЗРАСТ В БЪЛГАРИЯ
Д-р Жанета Ангелова 230

ОЦЕНКА НА РИСКОВИЯ ПРОФИЛ НА ПЛАЩАНИЯТА ПО ЗАСТРАХОВКИ „ИМУЩЕСТВО“ И „КАСКО НА МПС“ НА ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ПАЗАРИ В ЮГОИЗТОЧНА ЕВРОПА ЗА ПЕРИОДА 2015–2024 Г.
Д-р Радка Василева 238

ИСТОРИЯ НА ЕВРОТО: ВЪЗНИКВАНЕ, РАЗВИТИЕ И ЛОГИКА НА ВАЛУТНАТА КОНСТРУКЦИЯ
Докторант Атанаска Минчева 246

ДАНЪЧНИТЕ ОБЛЕКЧЕНИЯ КАТО РЕШЕНИЕ ЗА УСТОЙЧИВОТО ФИНАНСИРАНЕ НА МЛАДЕЖКИТЕ ЦЕНТРОВЕ В БЪЛГАРИЯ
Докторант Ахмед Куйтов 254

ОПТИМИЗИРАНЕ НА ПРОДАЖБИТЕ НА ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ КОМПАНИИ В УСЛОВИЯТА НА ТУРБУЛЕНТНОСТ
Докторант Габриела Спасова 261

СРАВНИТЕЛЕН ПРЕГЛЕД НА МЕТОДИТЕ ЗА ИЗЧИСЛЯВАНЕ НА ПЕНСИЯ ПРИ ПРИЛАГАНЕ НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ РЕГЛАМЕНТИ И МЕЖДУНАРОДНИ ДОГОВОРИ В ОБЛАСТТА НА СОЦИАЛНАТА СИГУРНОСТ, ПО КОИТО РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ Е СТРАНА
Докторант Диляна Йорданова 269

ДЕКАРБОНИЗАЦИЯ И ИКОНОМИЧЕСКИ РАСТЕЖ В БЪЛГАРИЯ: ДИНАМИКА И ВЗАИМОВРЪЗКИ В КОНТЕКСТА НА ЗЕЛЕНИЯ ПРЕХОД
Докторант Иван Спасов 277

СИТУАЦИОНЕН АНАЛИЗ НА БАНКОВОТО ЖИЛИЩНО КРЕДИТИРАНЕ В БЪЛГАРИЯ – РЕГИОНАЛНИ АСПЕКТИ
Докторант Инна Борозенкова 284

ИЗКУСТВЕНИЯТ ИНТЕЛЕКТ ПРИ УПРАВЛЕНИЕТО НА ПАРИЧНИТЕ ПОТОЦИ И ЛИКВИДНОСТТА В ERP/BI СРЕДАТА: МЕХАНИЗМИ, ЕФЕКТИ, УСЛОВИЯ ЗА УСПЕХ
Докторант Кирил Пенев 292

КРИПТОВАЛУТИТЕ КАТО ПЛАТЕЖНО СРЕДСТВО: ИКОНОМИЧЕСКА ЛОГИКА, ОГРАНИЧЕНИЯ И ПЕРСПЕКТИВИ
Докторант Красимир Иванов 299

СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА АНТИИНФЛАЦИОННАТА ПАРИЧНА ПОЛИТИКА НА ФЕДЕРАЛНИЯ РЕЗЕРВ И ЕЦБ (2021-2025)
Докторант Кристиян Варамезов 307

ОРГАНИЗАЦИОННО-ИКОНОМИЧЕСКИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ДОПЪЛНИТЕЛНОТО ДОБРОВОЛНО ПЕНСИОННО ОСИГУРЯВАНЕ В НЯКОИ СТРАНИ ОТ ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ
Докторант Кристияна Милинова 316

РАЗВИТИЕ НА ПРЕДЯВЕНИТЕ ПРЕТЕНЦИИ КЪМ ГАРАНЦИОННИЯ ФОНД, СВЪРЗАНИ СЪС ЗАСТРАХОВКА „ГРАЖДАНСКА ОТГОВОРНОСТ НА АВТОМОБИЛИСТИТЕ“
Докторант Максим Колев 324

СЪСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ НА ФАРМАЦЕВТИЧНИЯТ ПАЗАР В БЪЛГАРИЯ
Докторант Маргарита Кръстева 331

ТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НА TGARCH МОДЕЛА ЗА ОЦЕНКА НА ПАЗАРНИЯ РИСК
Докторант Петър Джелепов 337

СРАВНИТЕЛНА ОЦЕНКА НА ШЕСТТЕ НАЙ-ГОЛЕМИ ПЕТРОЛНИ КОМПАНИИ В СВЕТА ЧРЕЗ ПАЗАРНИ МУЛТИПЛИКАТОРИ P/B, P/IOS И P/E
Докторант Ралица Иванова 342

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ФИНАНСОВОТО УПРАВЛЕНИЕ НА ЕВРОПЕЙСКИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ПРОЕКТИ, ПОРОДЕНИ ОТ РАЗЛИЧИЯ В ТЪЛКУВАНЕТО НА ПРОГРАМНИТЕ ИЗИСКВАНИЯ
Докторант Славейко Славков 348

СУРОВИННАТА БАЗА В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ КАТО ПРЕДПОСТАВКА ЗА ИНВЕСТИЦИОННА АКТИВНОСТ В МЕСОПРЕРАБОТВАТЕЛНИЯ СЕКТОР
Докторант Юли Станков 356

ДИГИТАЛНИТЕ РАЗПЛАЩАНИЯ И УПРАВЛЕНИЕТО НА ЛИЧНИЯ БЮДЖЕТ ПРИ СТУДЕНТИТЕ
Студент Галя Тулина 363

ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ПАЗАРИ ПРЕДИ И СЛЕД ЕВРОТО: СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА БАЛТИЙСКИТЕ СТРАНИ И ИЗВОДИ ЗА БЪЛГАРИЯ
Студент Ивайло Василев 369

СЧЕТОВОДСТВО, КОНТРОЛ, ОДИТ, СТАТИСТИКА И МАТЕМАТИКА

ЗА ОСНОВОПОЛОЖНИКА НА СВИЩОВСКАТА АКАДЕМИЧНА СЧЕТОВОДНА ШКОЛА - ПРОФЕСОР ГОСПОДИН ТОШЕВ
Проф. д-р Атанас Атанасов 381

УСТОЙЧИВОСТ НА СЕЛСКОСТОПАНСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ И КАЧЕСТВО НА ОТЧЕТНАТА ИНФОРМАЦИЯ
Prof. Dimitrios P. Petropoulos, PhD, доц. д-р Галина Чиприянова 386

SEMI-TENSOR PRODUCT FOR FINITE GAMES WITH DETERMINISTIC STRATEGY DYNAMICS: A TUTORIAL
Prof. Renato De Leone, PhD..... 395

ОТЧИТАНЕТО НА УСТОЙЧИВОСТТА В БАНКИТЕ В БЪЛГАРИЯ – ФАКТОР ЗА ПОВИШАВАНЕ НА ТЯХНАТА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТ
Доц. д-р Венцислав Вечев 404

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧНИ АСПЕКТИ НА ДИГИТАЛНАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ В ОТЧЕТНОСТТА
Доц. д-р Галина Чиприянова 410

ВЪРХУ НЯКОИ АСПЕКТИ ПРИ ПРИЛАГАНЕ НА СИСТЕМАТА ЗА НАТРУПВАНЕ И ТРАНСФЕР НА КРЕДИТИ (ECTS) ПРИ ОБУЧЕНИЕТО ПО СЧЕТОВОДСТВО В ОКС „БАКАЛАВЪР“
Доц. д-р Галя Иванова – Кузманова..... 424

ИЗСЛЕДВАНЕ НА НАГЛАСИТЕ НА СТУДЕНТИТЕ ПО СЧЕТОВОДСТВО КЪМ ИЗПОЛЗВАНЕ НА ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ В ОБУЧЕНИЕТО
Доц. д-р Даниела Александрова Георгиева..... 431

SUSTAINABILITY REPORTING IN THE PUBLIC SECTOR: INTERNATIONAL FRAMEWORKS, SECTOR-SPECIFIC CHARACTERISTICS AND PROSPECTS FOR BULGARIA
Доц. д-р Диана Папраданова..... 440

ИЗКУСТВЕНИЯТ ИНТЕЛЕКТ В СИСТЕМИТЕ ЗА АВТОМАТИЗИРАН КОНТРОЛ ВЪРХУ АВТЕНТИЧНОСТТА НА ЕВРОБАНКНОТИТЕ
Доц. д-р Зорница Ганчева 448

ГОТОВИ ЛИ СМЕ ЗА ОБЪРНАТО ПРЕПОДАВАНЕ ПО СЧЕТОВОДСТВО?
Доц. д-р Ива Монева 456

СТАНДАРТИЗИРАН ПОДХОД ЗА ПРЕДСТАВЯНЕ И ОПОВЕСТЯВАНЕ НА ИНФОРМАЦИЯ ЗА ФИНАНСОВИТЕ РЕЗУЛТАТИ ОТ ДЕЙНОСТТА НА ПРЕДПРИЯТИЯТА
Доц. д-р Иван Андреев..... 465

НЕСТАНДАРТНО ПРИЛОЖЕНИЕ НА КЛАСИЧЕСКИ ТЕХНИКИ ЗА ДЕТЕРМИНИРАН ФАКТОРЕН АНАЛИЗ
Доц. д-р Красимир Кулчев, гл. ас. д-р Галя Кушева 473

АНАЛИЗ НА ДИНАМИКАТА И СТРУКТУРАТА НА ЕМИСИИТЕ НА ВРЕДНИ ВЕЩЕСТВА В АТМОСФЕРАТА В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Красимира Славева..... 479

РАЗХОДИТЕ ЗА ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ ПО ФУНКЦИИ В БЪЛГАРИЯ – ДИНАМИКА, СТРУКТУРА И ЕВРОПЕЙСКИ СРАВНЕНИЯ
Доц. д-р Маргарита Шопова 489

ЦЕНТРАЛИЗИРАНОТО МИТНИЧЕСКО ОФОРМЯНЕ В ЕС – МИТ ИЛИ РЕАЛНОСТ
Доц. д-р Момчил Антов 499

СЧЕТОВОДНО ТРЕТИРАНЕ НА УСТОЙЧИВИТЕ ИНВЕСТИЦИИ В КОНТЕКСТА НА ТАКСОНОМИЯТА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ
Доц. д-р Николина Грозева 507

ЗНАЧЕНИЕ НА НЕФИНАНСОВАТА (ЕКОЛОГИЧНА) ИНФОРМАЦИЯ ЗА ПОСТИГАНЕ НА ФИНАНСОВА УСТОЙЧИВОСТ В АГРАРНИЯ СЕКТОР
Доц. д-р Павлина Димитрова 513

ДИГИТАЛНА КОХЕРЕНТНОСТ НА КОНТРОЛНАТА СИСТЕМА: ПЪТ КЪМ ПРЕОДОЛЯВАНЕ НА ИНСТИТУЦИОНАЛНАТА ФРАГМЕНТАЦИЯ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Пепа Стойкова, Мариета Спасова 521

ДИНАМИЧНА КЛАСИФИКАЦИЯ НА ОБЛАСТИТЕ В БЪЛГАРИЯ СПОРЕД ПОКАЗАТЕЛИ ЗА ЛЕКАРСТВЕНИ ПРОДУКТИ, ЗАПЛАЩАНИ ОТ НЗОК
Доц. д-р Пламен Петков 526

ПРОФЕСИОНАЛНАТА ПРЕЦЕНКА В СЧЕТОВОДСТВОТО И СВЪРЗАНИТЕ С НЕЯ РИСКОВЕ: ПРОЯВЛЕНИЯ И ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА УПРАВЛЕНИЕ
Доц. д-р Радосвета Йорданова Кръстева-Христова 537

ПО ВЪПРОСА ЗА РЕНТАБИЛНОСТТА, ЛИКВИДНОСТТА И ОБРЪЩАЕМОСТТА НА ТЕКУЩИТЕ АКТИВИ НА ПРЕДПРИЯТИЕТО /МЕТОДИКА И МЕТОДОЛОГИЯ ЗА АНАЛИЗ/
Доц. д-р Росица Иванова 549

ПАРАДОКСИТЕ НА СЧЕТОВОДСТВОТО И СЧЕТОВОДНИТЕ ПРИНЦИПИ
Доц. д-р Светлозар Стефанов 557

ИНТЕГРИРАНЕ НА УСТОЙЧИВОСТТА В ОДИТА: МССУ 5000 И ТРАНСФОРМАЦИЯТА НА ОДИТОРСКАТА ПРОФЕСИЯ
Доц. д-р Силвия Костова 566

ИЗСЛЕДВАНЕ НА СТРУКТУРНАТА ДИНАМИКА НА ВЪГЛЕРОДНИТЕ ЕМИСИИ В АТМОСФЕРАТА
Доц. д-р Стела Касабова 574

СТРАТЕГИЧЕСКО УПРАВЛЕНСКО СЧЕТОВОДСТВО И ИНФОРМАЦИОННО ОСИГУРЯВАНЕ НА УСТОЙЧИВАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ НА БИЗНЕСА
Доц. д-р Галина Чиприянова, Цветелина Яламова, докторант 582

КОНТРОЛ И УПРАВЛЕНИЕ НА ФИНАНСОВОТО ЗДРАВЕ НА МАЛКИТЕ ОБЩИНИ В БЪЛГАРИЯ – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
Гл. ас. д-р Дияна Иванова 591

БИБЛИОМЕТРИЧЕН АНАЛИЗ НА ДАНЪЧНИТЕ ФОРМАЛНОСТИ И АДМИНИСТРАТИВНАТА ТЕЖЕСТ
Гл. ас. д-р Желью Желев 599

ОСОБЕНОСТИ ПРИ ВЪЗЛАГАНЕТО НА ИНСПЕКЦИОННА ДЕЙНОСТ ОТ ОРГАНИТЕ НА ДФИ
Гл. ас. д-р Надежда Цветкова..... 606

ТРАНСФОРМАЦИЯ НА СЧЕТОВОДСТВОТО В КОНТЕКСТА НА РАЗВИТИЕТО НА ИЗКУСТВЕНИЯ ИНТЕЛЕКТ
Гл. ас. д-р Ралица Данчева 613

ЕКОЛОГИЧНО УПРАВЛЕНСКО СЧЕТОВОДСТВО – КАК ДА ГО ИЗПОЛЗВАМЕ
Гл. ас. д-р Росен Колев 621

КРЕДИТНИЯТ АНАЛИЗ КАТО САМОСТОЯТЕЛНА НАУЧНА И УЧЕБНА ДИСЦИПЛИНА: ПРЕДМЕТ, МЕТОД И ИНФОРМАЦИОННА ОСНОВА В КОНТЕКСТА НА SAF-T
Д-р Петър Петров..... 629

КОЕФИЦИЕНТ НА КРИЗИСНА ЛИКВИДНОСТ (CLR) И ИНДЕКС ЗА СТАБИЛНОСТ (PSI) КАТО РАННИ СИГНАЛИ В КРЕДИТНИЯ АНАЛИЗ: МЕТОДИЧЕСКА РАМКА И ЕМПИРИЧНА АПРОБАЦИЯ
Д-р Петър Петров..... 637

ОТЧИТАНЕ НА УСТОЙЧИВОСТТА В ОРГАНИЗАЦИИТЕ ОТ ПУБЛИЧНИЯ СЕКТОР В БЪЛГАРИЯ – НОРМАТИВНИ И ИНФОРМАЦИОННИ АСПЕКТИ
Докторант Веселина Тодорова..... 645

СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА ОСНОВНИТЕ ИКОНОМИЧЕСКИ ПОКАЗАТЕЛИ В СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО, ИЗЧИСЛЕНИ ПОСРЕДСТВОМ ИКОНОМИЧЕСКИТЕ СМЕТКИ ЗА СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО И СИСТЕМАТА ЗА ЗЕМЕДЕЛСКА СЧЕТОВОДНА ИНФОРМАЦИЯ
Докторант Гергана Павлова 657

НОРМАТИВНА РАМКА И АДМИНИСТРАТИВНИ ПРОЦЕДУРИ ПРИ ПРИЕМА НА ЧУЖДЕСТРАННИ СТУДЕНТИ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
Докторант Диана Маринкова..... 666

ДИНАМИКА И СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА ИНДЕКСА НА ЧОВЕШКОТО РАЗВИТИЕ: МЯСТОТО НА БЪЛГАРИЯ В ЕВРОПА
Докторант Диана Мутафова 672

ОСНОВНИ ПРИНЦИПИ, ПОДХОДИ И МЕТОДИ ПРИ ИЗВЪРШВАНЕТО НА СЪДЕБНО-СЧЕТОВОДНИ ЕКСПЕРТИЗИ
Докторант Димитър Иванов..... 680

СЧЕТОВОДСТВОТО В СЪВРЕМЕННАТА ИНФОРМАЦИОННА СРЕДА
Докторант Дияна Попова 689

ВНЕДРЯВАНЕ НА ОТЧЕТНОСТТА ЗА УСТОЙЧИВОСТТА В ПРЕДПРИЯТИЯТА – ОРГАНИЗАЦИОННИ И ПРАКТИЧЕСКИ АСПЕКТИ
Докторант Ивайло Кънев..... 698

ПРИЛОЖЕНИЕ НА МАШИННОТО ОБУЧЕНИЕ ЗА ПРОГНОЗИРАНЕ НА НЕОБХОДИМИТЕ КОЛИЧЕСТВА АНТИДИАБЕТНИ ЛЕКАРСТВА
Докторант Иван Митков 706

ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ КОМПЕТЕНТНОСТИ НА СЧЕТОВОДНИЯ ПЕРСОНАЛ И КАЧЕСТВОТО НА ОТЧЕТНАТА ИНФОРМАЦИЯ
Докторант Иван Николов 714

ФОРМИРАНЕ И ПРЕДСТАВЯНЕ НА ФИНАНСОВИЯ РЕЗУЛТАТ (ТЕОРЕТИЧНИ ПОДХОДИ, МЕЖДУНАРОДНИ И НАЦИОНАЛНИ СЧЕТОВОДНИ РАЗБИРАНИЯ)
Докторант Ивелина Панайотова 721

МЕТОДИ ЗА ИЗМЕРВАНЕ НА БЕДНОСТТА –СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА АБСОЛЮТНИЯ, ОТНОСИТЕЛНИЯ И СУБЕКТИВНИЯ ПОДХОД
Докторант Нуридин Нуридин 731

ОТЧЕТНИЯТ ПРОЦЕС В ПРЕДПРИЯТИЕТО – СЪЩНОСТ, СТРУКТУРА И ОСНОВНИ ЕТАПИ
Докторант Пламена Николова 743

ОТЧЕТНОСТТА ЗА УСТОЙЧИВОСТ КАТО ИНСТРУМЕНТ ЗА ИНТЕГРИРАНО УПРАВЛЕНИЕ НА ПРЕДПРИЯТИЕТО
Докторант Рая Темнялова 754

ОСОБЕНОСТИ НА КОНТРОЛА ВЪРХУ ЕВРОПЕЙСКИТЕ СРЕДСТВА ПРИ ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ДИРЕКТНИТЕ ПЛАЩАНИЯ
Докторант Снежана Ясенова Парушева-Ламбева 764

КРЕДИТНИЯТ РЕЙТИНГ КАТО ФАКТОР ЗА УСТАНОВЯВАНЕ НА КРЕДИТОСПОСОБНОСТТА
Докторант Стоянка Бозвелиева 773

СЧЕТОВОДНАТА ПРОФЕСИЯ В КОНТЕКСТА НА ЕТИЧНИТЕ НОРМИ, ЕТИЧНА ПРЕЦЕНКА И ПРОФЕСИОНАЛНО РЕШЕНИЕ
Докторант Таня Димитрова Станева 780

ОСОБЕНОСТИ НА ВЗЕМАНИЯТА КАТО ОТЧЕТНИ ОБЕКТИ В ПЪТНОСТРОИТЕЛНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ
Докторант Цветелина Мишонова 789

ПОЛОВО-ВЪЗРАСТОВИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ПУБЛИЧНОТО ПЕНСИОННО ОСИГУРЯВАНЕ ПРИ СТАРОСТ В БЪЛГАРИЯ

Доц. д-р Пламен Йорданов[1]
Гл. ас. д-р Маргарита Николова[2]

Резюме: *Обект на изследване е публичното пенсионно осигуряване при старост в България, а предмет - специфичните особености на неговото функциониране, обусловени от пола и възрастта на осигурените лица. Резултатите от провокираната дискусия с успех могат да бъдат използвани в процеса на организационното развитие на пенсиите за осигурителен стаж и възраст.*

Ключови думи: *пенсионно осигуряване, пенсии за осигурителен стаж и възраст, полово-възрастови характеристики, размер, равнище и диференциация на пенсиите*

JEL: H55

GENDER-AGE CHARACTERISTICS OF PUBLIC OLD AGE PENSION INSURANCE IN BULGARIA

Assoc. Prof. Plamen Yordanov, PhD
Head Assist. Prof. Margarita Nikolova, PhD

Abstract: *The object of the study is the public old-age pension insurance in Bulgaria, and the subject - the specific features of its functioning, determined by the gender and age of the insured persons. The results of the provoked discussion can be successfully used in the process of organizational development of pensions for insurance length of service and age.*

Key words*: pension insurance, pensions for length of service and age, gender and age characteristics, size, level and differentiation of pensions*

JEL: H55

1. Въведение

Основополагаща за социалното осигуряване, в теоретико-методологически аспект, е еквивалентната връзка между осигурителния принос и дължимата насрещна престация. На практика това означава текущо регистриране и оценка на участието на лицата в осигуряването и последващо

[1] p.yordanov@uni-svishtov.bg , СА „Д. А. Ценов“ – Свищов.
[2] m.i.nikolova@uni-svishtov.bg , СА „Д. А. Ценов“ – Свищов.

негово трансформиране, при настъпване на покрит риск, в съответното осигурително плащане.

Организационната рамка на публичното пенсионно осигуряване в България предвижда отпускане на пенсии за осигурителен стаж и възраст, които, отпускани по различни режими, са основната престация в осигуряването при старост. Право на това плащане се придобива при едновременно изпълнение на изисквания за стаж и възраст, диференцирани (към момента) за двата пола, при отчитане общата продължителност на участие в осигуряването, измервана чрез осигурителния стаж, и текущия размер на осигурителния доход, влияещ чрез индивидуалния коефициент на пенсионера. По този начин различията в икономическата активност, заетостта и доходите на осигурените лица, в количествен и качествен аспект, измервани чрез взаимовръзката „време-вноски“, в т.ч. и по полов признак, предопределят и възпроизвеждат естествени различия в параметрите на пенсиите за осигурителен стаж и възраст.

2. Полово-възрастови характеристики на заетостта на осигурените лица

Показателни за полово-възрастовите особености на заетостта са официално публикуваните статистически данни. През периода 2020 – 2026 г. се установява следното:

- делът на заетите жени е по-нисък от дела на заетите мъже (фиг. 1);

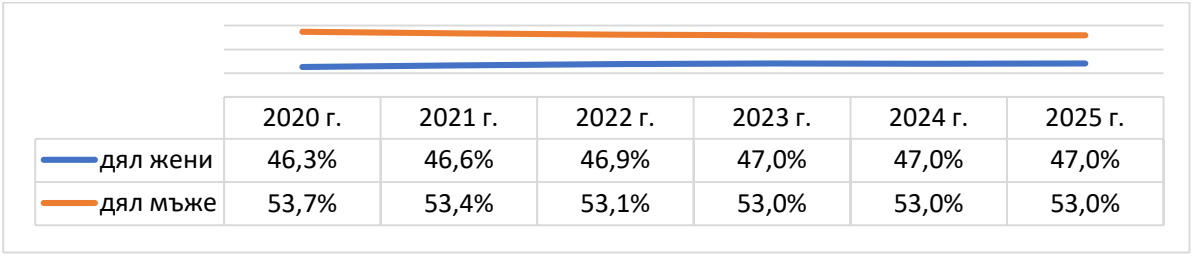

	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.	2025 г.
дял жени	46,3%	46,6%	46,9%	47,0%	47,0%	47,0%
дял мъже	53,7%	53,4%	53,1%	53,0%	53,0%	53,0%

Фигура 1. Разпределение на заетите лица по пол, 2020 – 2025 г., %
Източник: НОИ (Социалноосигурителни показатели по пол 2025 г., 2026)

- коефициентите на заетост на жените са по-ниски от тези на мъжете, както общо (фиг. 2), така и за съвкупността на възраст от 20 до 64 години (фиг. 3);

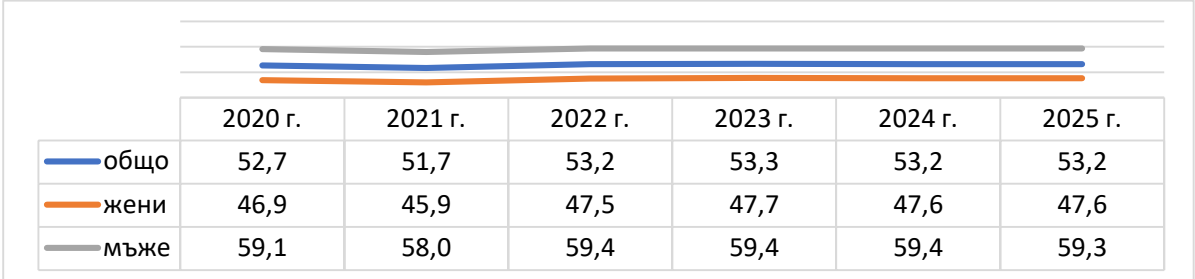

	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.	2025 г.
общо	52,7	51,7	53,2	53,3	53,2	53,2
жени	46,9	45,9	47,5	47,7	47,6	47,6
мъже	59,1	58,0	59,4	59,4	59,4	59,3

Фигура 2. Коефициенти на заетост по пол, 2020 – 2025 г., %
Източник: НОИ (Социалноосигурителни показатели по пол 2025 г., 2026)

- коефициентите на безработица на жените са по-ниски от тези на мъжете (фиг. 4), но делът на регистрираните безработни жени с право на обезщетение при безработица е по-висок от дела на регистрираните безработни мъже (фиг. 5);

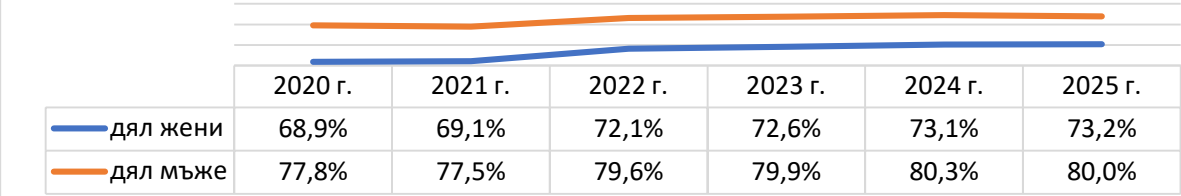

	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.	2025 г.
дял жени	68,9%	69,1%	72,1%	72,6%	73,1%	73,2%
дял мъже	77,8%	77,5%	79,6%	79,9%	80,3%	80,0%

Фигура 3. Коефициенти на заетост на лица на възраст от 20 до 64 години по пол, 2020 – 2025 г., %

Източник: НСИ (Заети лица и коефициенти на заетост - национално ниво; статистически райони; области, 2026)

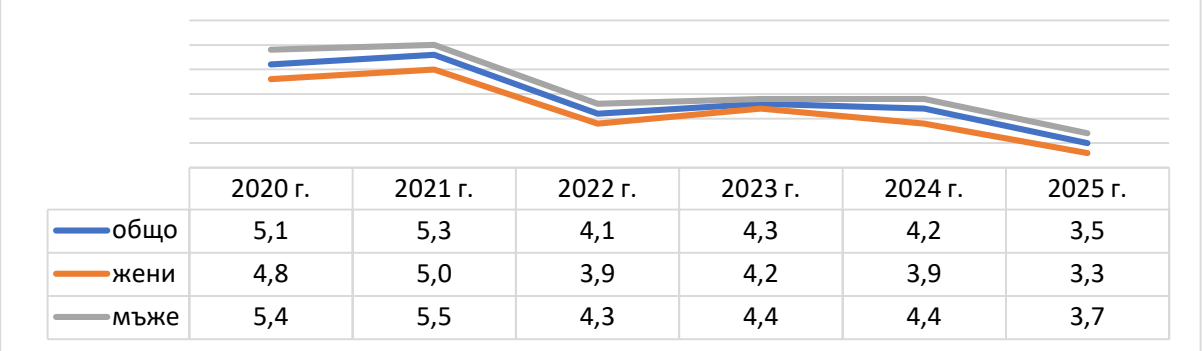

	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.	2025 г.
общо	5,1	5,3	4,1	4,3	4,2	3,5
жени	4,8	5,0	3,9	4,2	3,9	3,3
мъже	5,4	5,5	4,3	4,4	4,4	3,7

Фигура 4. Коефициенти на безработица по пол, 2020 – 2025 г., %

Източник: НОИ (Социалноосигурителни показатели по пол 2025 г., 2026)

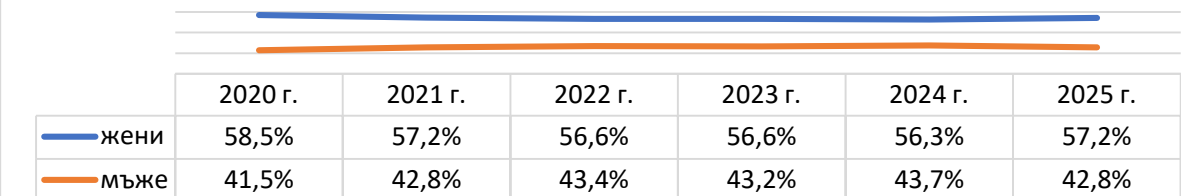

	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.	2025 г.
жени	58,5%	57,2%	56,6%	56,6%	56,3%	57,2%
мъже	41,5%	42,8%	43,4%	43,2%	43,7%	42,8%

Фигура 5. Структура на безработните лица с право на обезщетение при безработица по пол, 2020 – 2025 г., %

Източник: НОИ (Социалноосигурителни показатели по пол 2025 г., 2026)

- делът на жените, ползвали право на парични обезщетения и съответните полагащи се платени отпуски за бременност и раждане и за отглеждане на дете до 2-годишна възраст е значително по-висок (във втория случай през целия период е около 99%) спрямо дела на мъжете, ползвали съответния отпуск (фиг. 6);

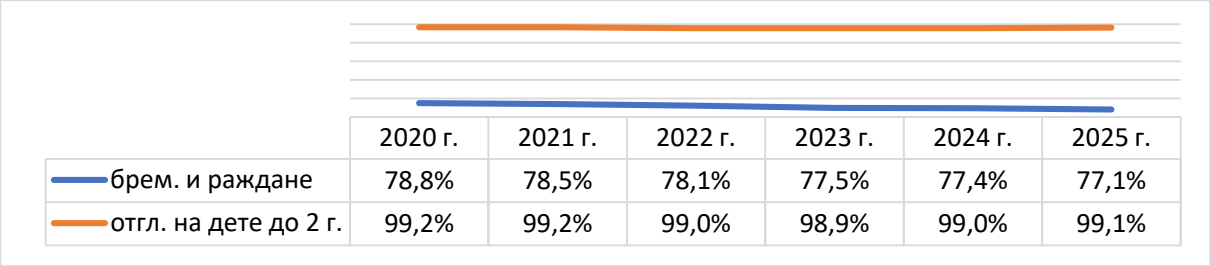

	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.	2025 г.
брем. и раждане	78,8%	78,5%	78,1%	77,5%	77,4%	77,1%
отгл. на дете до 2 г.	99,2%	99,2%	99,0%	98,9%	99,0%	99,1%

Фигура 6. Дял на жените, ползвали парично обезщетение и платен отпуск за бременност, раждане и отглеждане на дете, 2020 – 2025 г., %

Източник: НОИ (Социалноосигурителни показатели по пол 2025 г., 2026)

- в структурата на осигурените лица преобладава делът на осигурените мъже (фиг. 7), които имат и по-висок осигурителен доход в сравнение с осигурените жени (фиг. 8);

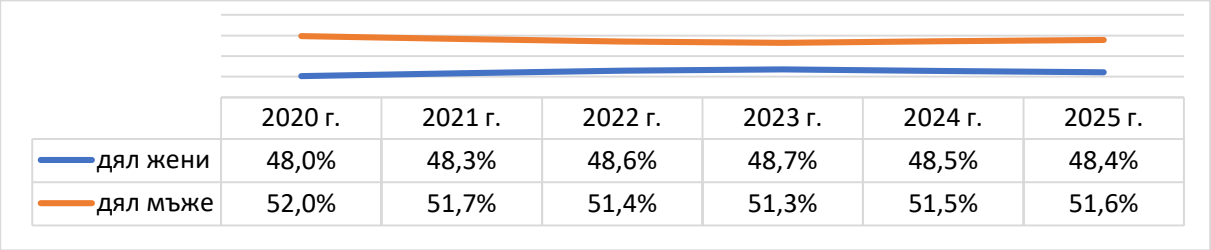

	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.	2025 г.
дял жени	48,0%	48,3%	48,6%	48,7%	48,5%	48,4%
дял мъже	52,0%	51,7%	51,4%	51,3%	51,5%	51,6%

Фигура 7. Структура на осигурените лица по пол, 2020 – 2025 г., %

Източник: НОИ (Социалноосигурителни показатели по пол 2025 г., 2026)

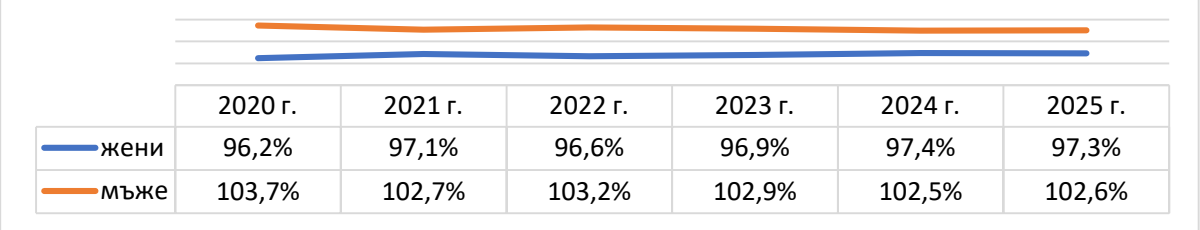

	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.	2025 г.
жени	96,2%	97,1%	96,6%	96,9%	97,4%	97,3%
мъже	103,7%	102,7%	103,2%	102,9%	102,5%	102,6%

Фигура 8. Размери на осигурителния доход на жените и мъжете спрямо средния месечен размер на осигурителния доход, 2020 – 2025 г., %

Източник: НОИ (Социалноосигурителни показатели по пол 2025 г., 2026)

3. Полово-възрастови характеристики на пенсиите за осигурителен стаж и възраст

Особеностите на икономическата активност и заетостта, проявяващи се като основание и определящи параметрите на участие в осигуряването, имат пряко отношение към формирането на осигурителния принос и неговото последващо материализиране по формата на дължима насрещна престация. Показателна за ролята на полово-възрастовите особености на заетостта върху правото на пенсия за осигурителен стаж и възраст е официално публикуваната статистическа информация. През периода 2020 – 2025 г. се установява следното:

- преобладава делът (1,7 пъти повече през 2025 г.) на жените в общата маса на пенсионерите с пенсия за осигурителен стаж и възраст (фиг. 9);

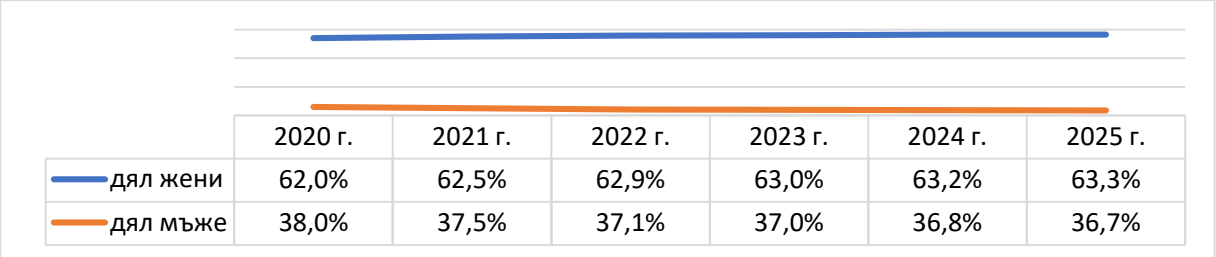

	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.	2025 г.
дял жени	62,0%	62,5%	62,9%	63,0%	63,2%	63,3%
дял мъже	38,0%	37,5%	37,1%	37,0%	36,8%	36,7%

Фигура 9. Разпределение на пенсионерите с пенсия за осигурителен стаж и възраст по пол, 2020 – 2025 г., %

Източник: НОИ (Статистически годишник "Пенсии" - 2025 г. (pdf), 2026, стр. 82)

- средният осигурителен стаж при пенсиониране на жените през последните години от периода (2023, 2024 и 2025 г.) превишава този на мъжете (фиг. 10);

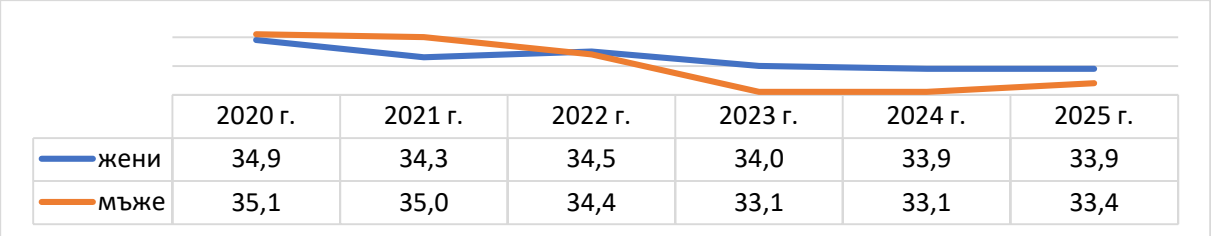

	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.	2025 г.
жени	34,9	34,3	34,5	34,0	33,9	33,9
мъже	35,1	35,0	34,4	33,1	33,1	33,4

Фигура 10. Среден осигурителен стаж при пенсиониране с право на пенсия за осигурителен стаж и възраст,2020 – 2025 г., години

Източник: НОИ (Социалноосигурителни показатели по пол 2025 г., 2026)

- възрастта при пенсиониране с пенсия за осигурителен стаж и възраст на жените е по-висока от изискуемата по Кодекса за социално осигуряване за съответната календарна година и едновременно с това остава по-ниска от възрастта при пенсиониране на мъжете (фиг. 11);

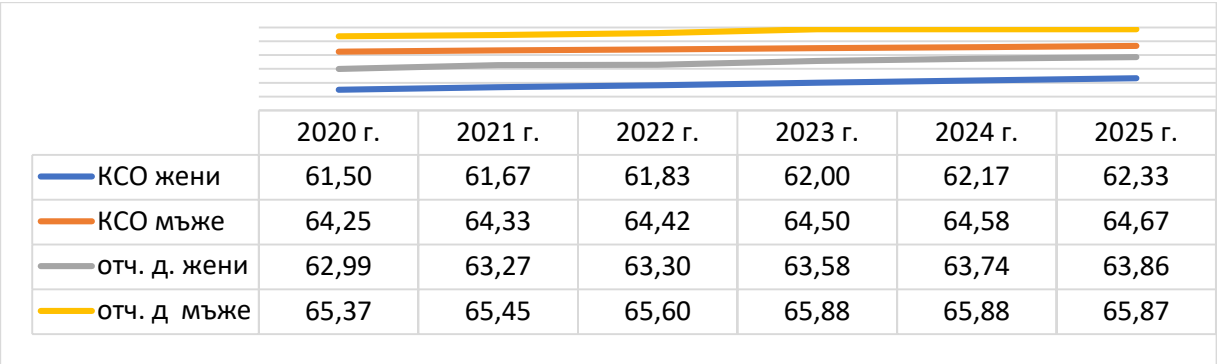

	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.	2025 г.
КСО жени	61,50	61,67	61,83	62,00	62,17	62,33
КСО мъже	64,25	64,33	64,42	64,50	64,58	64,67
отч. д. жени	62,99	63,27	63,30	63,58	63,74	63,86
отч. д мъже	65,37	65,45	65,60	65,88	65,88	65,87

Фигура 11. Средна възраст при пенсиониране с право на пенсия за осигурителен стаж и възраст,2020 – 2025 г., години

Източник: НОИ (Социалноосигурителни показатели по пол 2025 г., 2026)

- средният индивидуален коефициент при пенсиониране с пенсия за осигурителен стаж и възраст на жените се снижава и е по-нисък спрямо този на мъжете (фиг. 12);

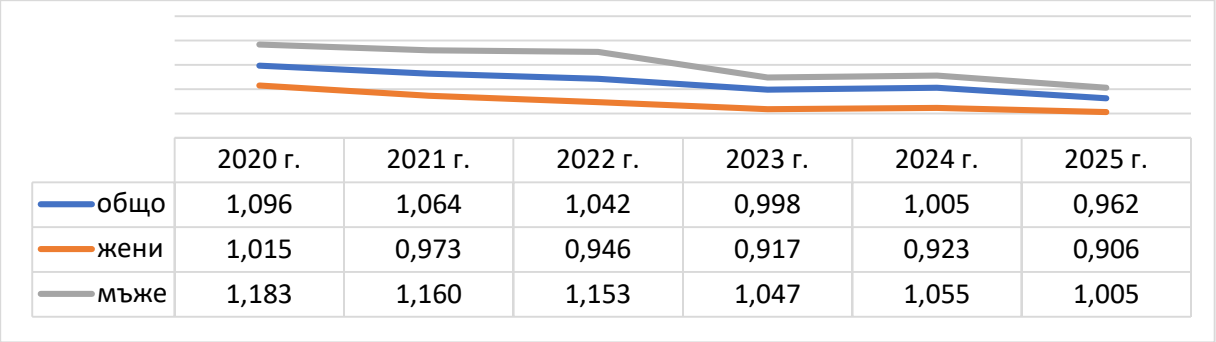

	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.	2025 г.
общо	1,096	1,064	1,042	0,998	1,005	0,962
жени	1,015	0,973	0,946	0,917	0,923	0,906
мъже	1,183	1,160	1,153	1,047	1,055	1,005

Фигура 12. Среден индивидуален коефициент при пенсиониране с право на пенсия за осигурителен стаж и възраст,2020 – 2025 г.
Източник: НОИ (Статистически годишник "Пенсии" - 2025 г. (pdf), 2026, стр. 12); (Статистически годишник "Пенсии" - 2024 г. (pdf), 2026, стр. 12)

- средният месечен размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст на жените спрямо средния размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст общо за двата пола леко нараства, но е по-нисък в сравнение със стойностите на този показател за мъжете (фиг. 13);

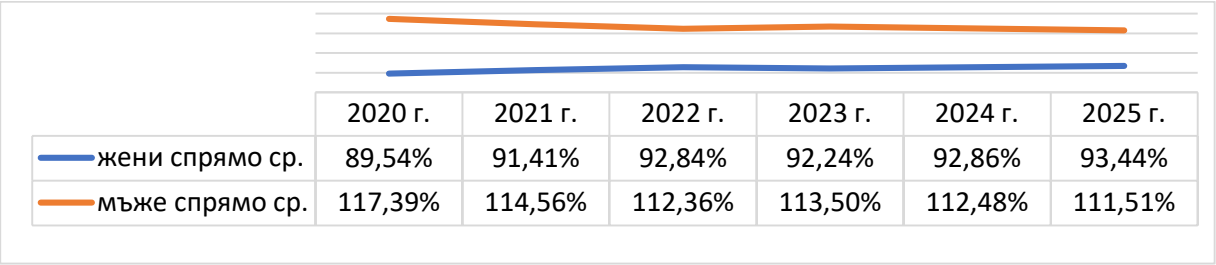

	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.	2025 г.
жени спрямо ср.	89,54%	91,41%	92,84%	92,24%	92,86%	93,44%
мъже спрямо ср.	117,39%	114,56%	112,36%	113,50%	112,48%	111,51%

Фигура 13. Среден размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст на жени и мъже спрямо среден размер на пенсията общо за двата пола, 2020 – 2025 г., %
Източник: НОИ (Социалноосигурителни показатели по пол 2025 г., 2026)

- коефициентът на заместване на дохода при пенсиониране с пенсия за осигурителен стаж и възраст при жените, макар и нарастващ, е по-нисък спрямо този на мъжете (фиг. 14);

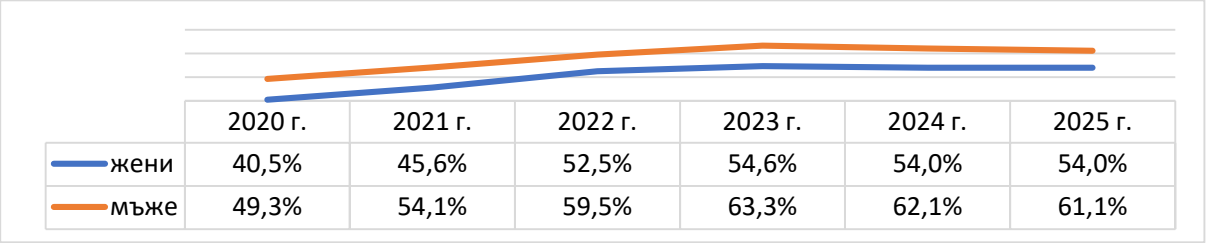

	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.	2025 г.
жени	40,5%	45,6%	52,5%	54,6%	54,0%	54,0%
мъже	49,3%	54,1%	59,5%	63,3%	62,1%	61,1%

Фигура 14. Коефициент на заместване на дохода при пенсиониране с пенсия за осигурителен стаж и възраст по пол, 2020 – 2025 г., %
Източник: НОИ (Социалноосигурителни показатели по пол 2025 г., 2026)

- средната продължителност на получаване на лична пенсия за осигурителен стаж и възраст при жените се запазва на ниво около 27,5 години

и превишава средната продължителност на получаване на пенсия от мъжете, която намалява от 22,2 години до 19,9 години (фиг. 15).

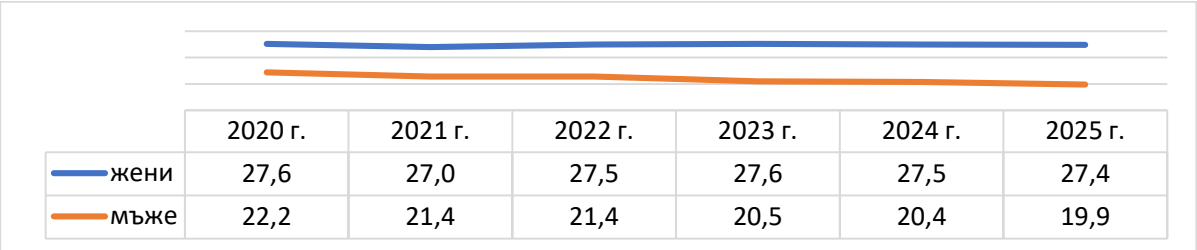

	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.	2025 г.
жени	27,6	27,0	27,5	27,6	27,5	27,4
мъже	22,2	21,4	21,4	20,5	20,4	19,9

Фигура 14. Средна продължителност на получаване на лична пенсия за осигурителен стаж и възраст (мъже и жени), 2020 – 2025 г., години
Източник: НОИ (Социалноосигурителни показатели по пол 2025 г., 2026)

4. Социални аспекти на полово-възрастовите различия в публичното пенсионно осигуряване при старост в България

Показателна в това отношение е информацията, оповестявана във връзка със статистическото наблюдение на бедността и социалното включване за страната, осъществявано от Националния статистически институт. През периода 2020 – 2025 г. се установява следното:

- делът на бедните сред жените на възраст 65 и повече години превишава делът на бедните мъже в същия възрастов диапазон (фиг. 15);

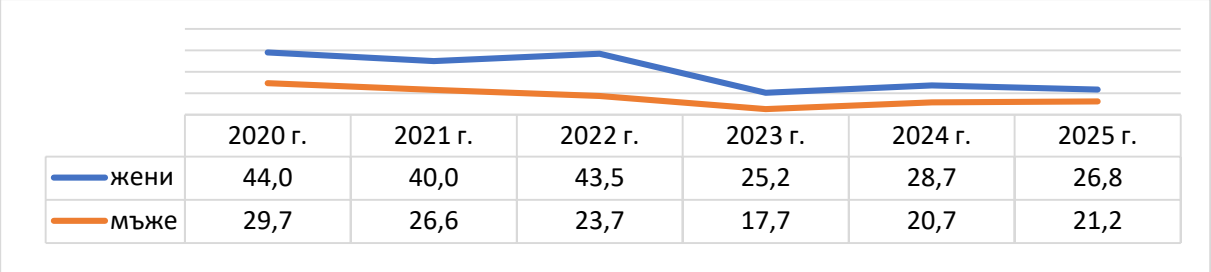

	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.	2025 г.
жени	44,0	40,0	43,5	25,2	28,7	26,8
мъже	29,7	26,6	23,7	17,7	20,7	21,2

Фигура 15. Дял на бедните мъже и жени на възраст 65 и повече години, 2020 – 2025 г., % от съвкупността
Източник: НСИ (Индикатори за бедност и социално включване общо за страната)

- делът на бедните сред жените на възраст 65 и повече години преди извършване на социални трансфери превишава делът на бедните мъже в същия възрастов диапазон (фиг. 16);

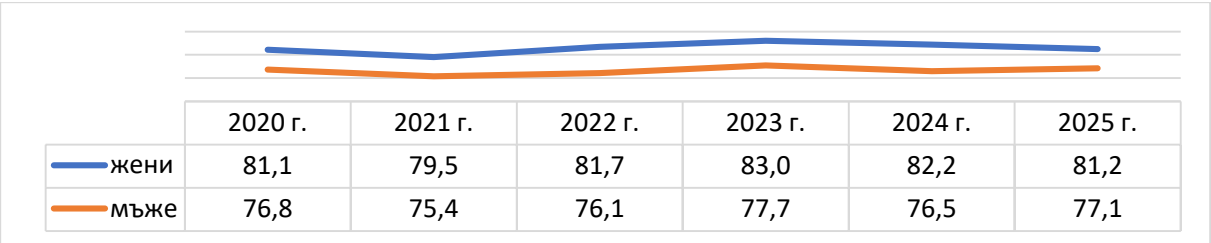

	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.	2025 г.
жени	81,1	79,5	81,7	83,0	82,2	81,2
мъже	76,8	75,4	76,1	77,7	76,5	77,1

Фигура 16. Дял на бедните на възраст 65 и повече години преди социалните трансфери, 2020 – 2025 г., % от съвкупността

Източник: НСИ (Индикатори за бедност и социално включване общо за страната)

- делът на бедните сред жените на възраст 65 и повече години преди извършване на социални трансфери с включени пенсии превишава делът на бедните мъже в същия възрастов диапазон (фиг. 17);

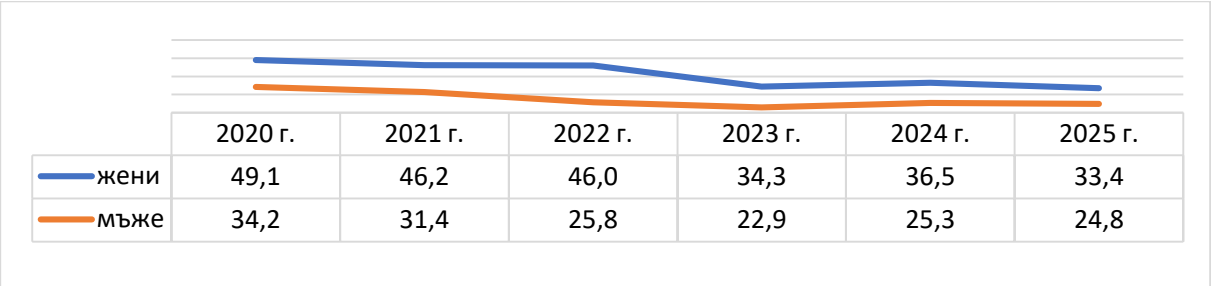

	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.	2025 г.
жени	49,1	46,2	46,0	34,3	36,5	33,4
мъже	34,2	31,4	25,8	22,9	25,3	24,8

Фигура 17. Дял на бедните на възраст 65 и повече години преди социалните трансфери с включени пенсии, 2020 – 2025 г., % от съвкупността

Източник: НСИ (Индикатори за бедност и социално включване общо за страната)

- делът на живеещите с тежки материални и социални лишения сред жените на възраст 65 и повече години превишава стойностите на показателя за мъжете в същия възрастов диапазон (фиг. 18);

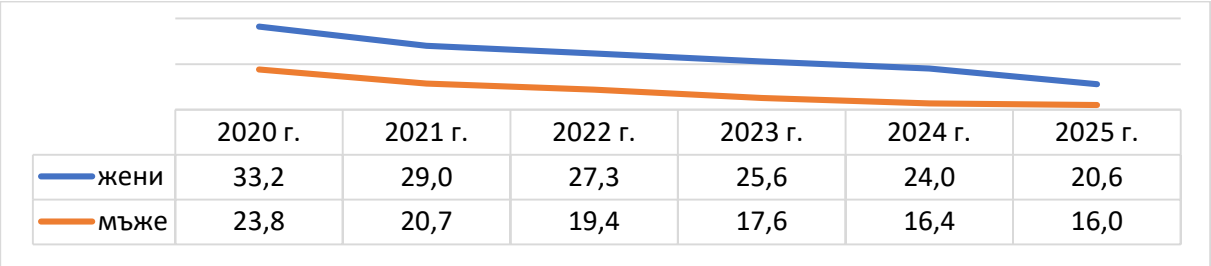

	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.	2025 г.
жени	33,2	29,0	27,3	25,6	24,0	20,6
мъже	23,8	20,7	19,4	17,6	16,4	16,0

Фигура 18. Дял на живеещите с тежки материални и социални лишения на възраст 65 и повече години, 2020 – 2025 г., % от съвкупността

Източник: НСИ (Индикатори за бедност и социално включване общо за страната)

- делът на живеещите в риск от бедност или социално изключване сред жените на възраст 65 и повече години превишава стойностите на показателя за мъжете в същия възрастов диапазон (фиг. 19).

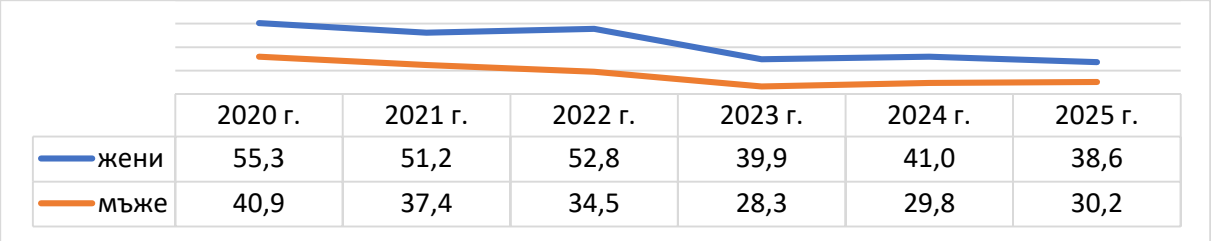

	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.	2025 г.
жени	55,3	51,2	52,8	39,9	41,0	38,6
мъже	40,9	37,4	34,5	28,3	29,8	30,2

Фигура 19. Дял на живеещите в риск от бедност или социално изключване на възраст 65 и повече години, 2020 – 2025 г., % от съвкупността
Източник: НСИ (Индикатори за бедност и социално включване общо за страната)

5. Заключение

Очевидно е, че особеностите на заетостта при мъжете и жените са определящи за участието им в осигурителната система, която трансформира икономическата активност в осигурителен принос и възпроизвежда съществуващите различия при отпускане на дължимите насрещни престации. По-ниските доходи и по-малката продължителност на участие в осигуряването на жените естествено обуславят по-нисък размер на пенсиите за осигурителен стаж и възраст, а по-голямата средна продължителност на живота на жените, при равни други условия, обуславя и по-голяма очаквана продължителност на получаване на отпусканата в по-нисък размер пенсия. Това има и своите социални измерения – живот с лишения и съпътстващ по-голям риск от изпадане в състояние на бедност и социално изключване.

Очевидна е и ролята на социалните трансфери, в т.ч. и на отпусканите пенсии за осигурителен стаж и възраст, за редуциране на коментираните подоходни неравенства. Дискусията обаче би следвало да се насочи преди всичко към преценка на основанията и едва след това на възможностите на публичната пенсионноосигурителна система да коригира икономическите неравенства между двата пола чрез организационни промени в механизма на определяне размера на отпусканите престации, но в разрез с фундаменталната за осигуряването еквивалентна връзка „осигурителен принос – дължима насрещна престация“.

Използвани източници

Заети лица и коефициенти на заетост - национално ниво; статистически райони; области. (10 08 2026 г.). Извлечено от национален статистически институт: https://www.nsi.bg/sites/default/files/files/data/timeseries/Labour_3.2.2.xlsx

Индикатори за бедност и социално включване общо за страната. (н.д.). Извлечено от Национален статистически институт: https://www.nsi.bg/sites/default/files/files/data/timeseries/SILC_1.xlsx

Социалноосигурителни показатели по пол 2025 г. (20 08 2026 г.). Извлечено от Национален осигурителен институт: https://www.nssi.bg/wp-content/uploads/Table_Pol_pokazateli-2025_BG.xlsx

Статистически годишник „Пенсии“ - 2024 г. (pdf). (20 08 2026 г.). Извлечено от национален осигурителен институт: https://www.nssi.bg/wp-content/uploads/Yearbook_Pensions_2024.pdf

Статистически годишник „Пенсии“ - 2025 г. (pdf). (20 08 2026 г.). Извлечено от Национален осигурителен институт: https://www.nssi.bg/wp-content/uploads/YEARBOOK_PENSIONS_2025.pdf